

JAKŠIČOVÁ, Dana: *Dcery své doby? Školské sestry sv. Františka, chudé školské sestry Naší Paní a školské sestry de Notre Dame v českých zemích v letech 1851–1938 (1950)*. České Budějovice 2010. 499 s. + nestr. přílohy. Disertační práce na Historickém ústavu Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Školitel doc. PhDr. Miroslav Novotný, CSc.

P o s u d e k

Upřímně řečeno, doktorandka PhDr. Dana Jakšičová postavila oponenta svou disertační práce před nelehký úkol. 1. Jistě velmi rád se začte do nestandardně rozsáhlého pojednání, které je však vrchovatě naplněno fakty a daty, takže už jejich udržení v paměti je pro čtenáře textu neznalého a dříve narozeného tak trochu problém; pro účely kvalifikační práce by bohatě stačil na prokázání autorčiných schopností poloviční rozsah, zbytek by jistě našel uplatnění při knižním vydání. 2. Co napsat o práci, v níž autorka pojednala své originální téma na vysoké odborné úrovni, na základě promyšleného metodologického přístupu, s perfektní znalostí pramenů a literatury, velmi kultivovaně a s nadhledem? Oč je její práce delší, o to bude můj posudek kratší.

V úvodu svého vyjádření uvedu všechna pozitiva, protože ta jednoznačně dominují.

Disertace jako celek, jako monografie, má logickou strukturu, která je podřízena jasně formulovanému cíli. Každá kapitola a podkapitola čtenáře přesvědčuje, že autorka ví, o čem píše a proč zvolila toho členění textu. Práce disponuje metodologickým úvodem s analýzou tématu, použitých pramenů a literatury a zdůvodněním metodologického přístupu. Osobně bych přivítal pasáž s pregnantně vyjádřeným nástinem badatelského programu do budoucna, opřené o výsledky vtělené do disertace, abych si ho nemusel domýšlet. Soupis pramenů a literatury, jenž se sekundárně promítá do bohatého poznámkového aparátu (na některých stránkách až příliš), čtenáře přesvědčuje, že autorka – byť v mnohém navazuje na předchozí výzkumy – patří k pilným badatelkám, které si samy dovedou najít informační zdroje, jsou schopny dostat se k nim a především je umí dobře vytěžit: to je pro mě důkazem její velmi dobré metodologické připravenosti k historickému zkoumání látky. Samotné téma si vyžadovalo excerpci archivních fondů domácí i zahraniční provenience. Trošku se pozastavuji nad formální stránkou

výčtu pramenů (s. 482-486). Zřejmě standardní název pro autorčiny „prameny nevydané“ je prameny archivní a všeobecně je zavedeno vyčíslování fondů v rámci jednotlivých archivů, čímž se vyhneme mj. zbytečnému opakování názvů institucí. Internetové zdroje je lépe přiřčenit k výčtu pramenů, před oddíl literatury. Drobné formální korektury bych provedl v jinak kvalitním soupisu použité literatury (např. citace vícesvazkových děl, např. K. Charvátové nebo V. Vaška), přičemž se mně zdá, že některé tituly by patřily do oddílu tištěných pramenů (např. Kodex kanonického práva, s. 493). Doktorandka vkládá do své disertace také přílohu, většinou textovou, která má dle mého soudu převážně ilustrativní poslání. I když jsem jako tolerantní oponent vzdálen snaze vnučovat autorovi svou koncepci, osobně bych tento oddíl zařadil až do knižní monografie; někdy méně znamená více. Tím ovšem nechci snížit její obsahovou hodnotu a vzornou ediční přípravu. Závěr disertace PhDr. D. Jakšičové vnímám v kontextu kvalifikačních a i jiných prací za vzorovou ukázkou toho, jak by tento oddíl knih měl vypadat.

Pokud jde o druhou až čtvrtou část disertace, která představuje jádro pojednání, domnívám se, že se jedná o zdařilou analýzu fenoménu „školských sester“. Zpočátku jsem se při čtení práce lekal, že bude popisná, neboť autorka velmi detailně evokuje historii jednotlivých kongregací se všemi peripetemi jejich zrodu a etablování, postupně jsem se však přesvědčil, že je schopna přejít z vyprávění do bystrých komparativních pasáží a především dokazuje, že je připravena klást si relevantní otázky a fundovaně, objektivně, bez emocí, kriticky na ně reagovat. Vidí jak pozitiva, tak i negativa situace v církvi a nesnaží se je obcházet, což ani dnes v daném tematickém okruhu není úplnou samozřejmostí. Samozřejmostí jsou u ní naopak neustálé pokusy o zobecňování poznatků a jejich zařazování do širších souvislostí. Nevyhýbá se ani pohledům na téma „moderními“ metodami, jež se u nás „zabydlují“ od sklonku 20. století. K těmto pasážím nemám připomínky, nesou vlastní autorskou pečeti, jsou dobré jazykově – stylisticky i z pravopisného pohledu, což není u kvalifikačních prací vždy samozřejmostí. Na druhé straně, asi dvakrát, jsem četl, že autorka se při hodnocení jevů a událostí záměrně vyhýbá pohledu teologa, nechce reflektovat teologickou dimenzi problému, chce zůstat „čistým“ historikem. Osobně se domnívám, že je to chyba, dokonce bych situaci vyhrotil a hovořil bych o velké chybě takového přístupu k látce. Vycházím nejen ze své vlastní zkušenosti, kdy jsem mnohokrát pocítil, jak by mým závěrům „profánního“ historika pomohl pohled také z „druhé“ strany, ale především z přesvědčení, že multioborový přístup je výrazným

příspěvkem k relevantnímu a objektivnímu poznání a zejména hodnocení skutečnosti, kterou zkoumáme. Mnohooborovost by neměla být jen moderním či módním heslem, ale realitou, tím více, pokud je toho autor sám schopen, má potřebné znalosti a zkušenosti.

Předchozí konstatování nám poslouží jako most k přesunu k první kapitole disertační práce s formulací několika drobných připomínek.

– František I. je díky „pečlivé výchově“ řízené Josefem II. označován za mistra přímo fantastického sebeovládání a přetvařování, zdá se však, že se vychovateli ze synovce stoupence osvícenství přece jen udělat nepodařilo (s. 28), naopak jeho vláda (1792-1835) spadající do období po francouzské revoluci je ve znamení odklonu od osvícenství, Habsburkové se zapojují do protirevolučních koalic a stále větší místo ve vnitřní politice dostávají policejní orgány.

– V souvislosti s Bachovým porevolučním režimem (s. 28) literatura dává přednost pojmu neoabsolutismus před absolutismem k odlišení poměrů před a po revoluci 1848; Otto Urban se dokonce pokouší zavést jako výstižnější termín „františkojosefínský neoabsolutismus“.

– Konstituování Československé republiky v roce 1918 a následná krize označovaná jako „kulturní boj“ (1918-1924) sice těžce zasáhly do vztahů mezi Vatikánem a českými zeměmi, ovšem k navázání diplomatických styků ČSR a Vatikánu došlo už 24. září 1919. Modus vivendi je třeba chápat jako úpravu vztahů mezi oběma státy po krizi v důsledku tzv. Marmaggiho aféry (1925), která de facto diplomatické styky přerušila.

– Nechci nijak polemizovat s Petrem Fialou (a tím následně s autorkou disertace) o otázce sloupové struktury společnosti (s. 29/30), zdá se mně, že jeho lokalizace v „mnoha zemích střední a západní Evropy“ (s. 29) pro české prostředí z náboženského pohledu neplatí. Já osobně žádné „velké tábory“ a tím ani spory náboženské nevidím. Zdá se, že Versälungsprozess, vytváření společenských sloupů („táborů“), je u nás patrné především v politické sféře, což sekundárně může zasáhnout i konfesní oblast.

– Drobnou nepřesnost reflektuji na s. 31 v pozn. č. 102 v souvislosti s konstituováním pravoslavného společenství. Česká náboženská obec pravoslavná v roce 1922 pod jurisdikčním dohledem cařihradského patriarchy Meletia IV. Metaxakise ještě nebyla, tento akt přechodu proběhl až v roce následujícím. Sawatij nebyl z Volyně vyslán do své vlasti, ale odešel na žádost zřejmě ruských emigrantů a naléhání Miloše Červinky sám. Vedení Církve československé o přijetí do svazku pravoslavných církví zřejmě

nikdy oficiálně nepožádalo, vše mělo ráz konzultací, sondáže, ze strany mnohých lavírování, hledání výhod, z nichž by bylo možno těžit. Také tvrzení o nepříjatelnosti Karla Farského jako biskupa pro srbskou církev bych zjemnil. Srbská církev s jeho vysvěcením do určité doby počítala. Ukazuje se, že situace kolem pravoslavného vůdcovství Matěje Pavlíka v CČS byla složitější, než prezentuje dosavadní literatura; protagonisty pravoslaví byli zpočátku spíše Josef Žídek, Bohumil Zahradník-Brodský a Karel Koudelka. Poslední výzkumy dějin českého pravoslaví opravují také údaj o existenci dvou pravoslavných církví před rokem 1926, neboť pravoslavně orientovaní věřící přestupovali z CČS přímo do České náboženské obce pravoslavné. - To všechno jsou však pouze detaily vzniklé z hledání zkratky pro popsání složitých procesů a z převzetí údajů, jež jsou dnes už novým badáním překonané.

- Zřejmě na mou hlavu padá i autorčino tvrzení ze s. 32 o absenci teologického a filozofického modernismu (autorka zjemňuje slůvkem „téměř“) v českých zemích a o deficitech ve vzdělání kněží v důsledku nízké úrovně výuky na českých kněžských učilištích. Poslední výzkumy ThDr. Jaroslava Hrdličky naznačují, že teologický modernismus lze doložit i v českém prostředí (např. u Františka Kováře nebo Karla Farského), pravdou však natrvalo zůstane, že české prostředí „velkého“ myslitele typu Hermana Schella nebo Alberta Ehrharda nezrodilo. Co se týče nízké úrovně vzdělání kněží, domnívám se, že bude nutno revokovat paušální tvrzení a více diferencovat, případ od případu. Vnímám-li např. Jana Šrámka jako „produkt“ tohoto školení, přičemž u něj dominoval zájem o sociální problematiku, nebyl tedy knězem s hlubším zájmem o teologii a filozofii, musím konstatovat jeho velmi solidní orientaci v těchto oborech. Nezájem českých modernistů o teologický modernismus bych tak dnes připsal především vědomé rezignaci na tuto sféru z jejich strany, která byla motivována obavou ze suspenze.

- Poslední marginálie se týká dělení českého modernismu na dva proudy (s. 33), na prakticistní a intelektuální (sociální a literární). Současný pohled na tuto problematiku uvedené dělení maže, mohli bychom ho připustit snad jen jako jisté zjednodušení diktované didaktickými ohledy, ve skutečnosti protagonisté hnutí byli literáty (publicisty), politiky i organizátory v jedné osobě, lišili se jen mírou svého angažmá. Český katolický modernismus zůstal ve svém vývoji na půli cesty, neměl dostatek času ke svému rozvinutí, ale z hlediska konečného cíle disponoval ambicemi podílet se na rechristianizaci české společnosti na bázi využití všech prostředků, jimiž bylo možno moderní sekularizující se společnost oslovit.

Tyto drobné poznámky týkající se první kapitoly disertace PhDr. Dany Jakšičové mají okrajový význam, jsou spíše upřesněními a doplňky. Nijak nenarušují celkově velmi solidní úroveň práce, ovšem musely být vysloveny už proto, že její studie je zralá pro tisk a bylo by zbytečné, aby v ní uvedené nepřesnosti zůstaly. V knižním vydání nebudou jistě vadit i některé „obrazné“ titulky (např. Zkouška trpělivosti a lásky; Bez peněz se stavět nedá), osobně bych pro kvalifikační odbornou práci volil takové, které jasně vyjadřují a odrážejí obsah kapitoly.

Celkově hodnotím předloženou disertační práci PhDr. Dany Jakšičové za zdařilé dílo, jímž prokázala a znovu potvrdila předpoklady pro vědeckou práci v oboru historie, a doporučuji, aby její disertace byla přijata k obhajobě.

V Olomouci 8. února 2011

prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, Ph.D.
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci